

אוניברסיטת בר אילן

ניהול משתף כמתערב בקשר בין תפיסת מעורבות הורים בקרב

המורים ובין שביעות רצון המורה ממקום העבודה,

היעדרויות ותפיסת דחק

אסתר עמיר

עבודה זו מוגשת כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך

בבית הספר לחינוך של אוניברסיטת בר-אילן

תקציר

מעורבות הורים בבית הספר הינה חלק אינטגרלי בעבודתם של מורים ומנהלי בתי הספר. סוגיית הקשר בין בית הספר לסביבתו זוכה להתייחסות מחקרית תיאורטית ומעשית ההולכת ומתרחבת בשנים האחרונות (טליאס, 2011). מדיניות החינוך כיום תופסת מעורבות הורית כמשאב להצלחת תלמידים ולהצלחת בית הספר (Ball, 2014; Baquedano-Lopez et al., 2013; Đurišić & Bunijevac, 2017). בכוחה של מעורבות זאת להציע תמיכה רגשית ונפשית המסייעת לשיפור מצב הרוח ושיעור הרצון בקרב מורים (נוי, 2014). למרות היתרונות הברורים של מעורבות הורים בבית הספר, מסקירת הספרות מסתמן כי הממצאים אינם מאששים באופן עקבי את תועלתיה. מחד גיסא, מעורבות הורים יכולה לשפר את ביצועיהם ואת שביעות רצונם של המורים ממקום עבודתם, אך מאידך גיסא היא יכולה גם להיות מקור ללחץ תפקידי, ולגרום לתוצאות שליליות במקום העבודה, כמו עמימות בתפקיד, מתח תפקידי, התנהגויות נסיגה וקונפליקט. מעורבות הורים נחקרה בהרחבה, אולם רוב המחקרים הקיימים מתמקדים בהשפעות הישירות של מעורבות הורים על תפקוד המורים. מגמה זאת של המחקר נוטה להתעלם מההשפעות השליליות של מעורבות הורים על צוות ההוראה, ובהן, למשל, עומס שחיקה וחשש המורים לפגיעה בסמכותם המקצועית (Addi-Raccah & Grinshtain, 2017) ובקריירה שלהם (עומר, 2008). נוסף על כך, מעט מאוד ידוע על השפעתם המתערבת של גורמים מנהיגותיים, במשולב עם מידת מעורבות של הורים, על עמדות ועל תפקוד מורים. למרות מעמדו הדומיננטי של המנהל המשפיע על עמדות מורים ותפקודם, הניהול המשותף עשוי להיות גורם מפתח בעל השפעה על האופן בו מעורבות ההורים משפיעה על המורים. לפיכך, המחקר הנוכחי מניח כי ניהול משותף ישפיע בקרב המורים על התפיסה של מעורבות הורים כבעלת השפעה חיובית או שלילית על תפקודם ועמדותיהם של המורים: על שביעות הרצון ממקום העבודה, תפיסת הדחק והיעדרויות של המורים.

התמקדות במשתני התוצאה המוצעים נובעת מהחשיבות של בחינת מספר אינדיקטורים להערכת תפקוד בית ספרי. הגדרת תפקוד והערכת תוצאות בית ספריות הן בעיתיות, היות שבעלי עניין שונים מעוניינים בתפוקות שונות ולעתים אף סותרות. הכרה בבעייתיות הזאת מובילה לגישה אינטגרטיבית בהערכת תוצאות בית ספריות, על פיה התפקוד מוערך באמצעות מספר מדדים. היעדרות המורים משפיעה על תפקודם, כך שהיא קריטריון חשוב להערכת תפקוד בית הספר מהפרספקטיבה של העובד (Rosenblatt & Shapira-Lishchinsky, 2017). מחקרים מראים כי תפיסת דחק ושיעור רצון ממקום העבודה הם קריטריונים חשובים להערכת תפקוד בית ספר מהפרספקטיבה של העובד (Benoliel & Barth, 2017; Benoliel & Somech, 2014). כמו כן, לאור החשיבות של בחינת ההשפעה ההדדית (trade-off) בין רווחה

אישית של העובד לתפקוד הארגוני שלו, תפיסת דחק ושיעור רצון ממקום העבודה נכללו כמשתני תוצאה (Drach-Zahavy et al., 2004). מחקר זה ממשיך מחקרים עכשוויים המציגים את החשיבות שבבחינת מעורבות ההורים בחיפוש אחר שינוי וביסוס מערכות היחסים של בית הספר עם הקהילה. מעורבות הורים ממוסדת ויעילה מהווה גשר בין הורים לבית הספר. המחקר הנוכחי מאפשר להצביע על מספר כיווני פעולה היכולים לתרום ליחסים מועילים וחיוביים בין הורים למורים.

למחקר הנוכחי שתי מטרות מרכזיות: המטרה הראשונה היא לבחון את הקשר בין מעורבות הורים ובין עמדות המורים ותפקודם: שביעות רצון ממקום העבודה, היעדרויות ותפיסת דחק של המורים. המטרה השנייה של המחקר היא לבחון את ההשפעה המתערבת של ניהול משתף בקשר שבין תפיסת מעורבות הורים בקרב המורים ובין שביעות רצון המורה ממקום העבודה, היעדרויות מורים ותפיסת דחק. השערות המחקר העיקריות הן שיימצאו קשרים בין מעורבות הורים ובין שביעות רצון המורה ממקום העבודה, היעדרויות מורים ותפיסת דחק. השערות נוספות הן שיימצאו אינטראקציות בין ההשפעה המתערבת של ניהול משתף בקשר בין מעורבות הורים ובין שביעות רצון המורה ממקום העבודה, היעדרויות מורים ותפיסת דחק.

המחקר הנוכחי ייחודי וחדשני, מאחר שבשונה ממחקרים רבים שבחנו את ההשלכות הישירות של מעורבות הורים על תפקוד מורים, מחקר זה מרחיב את הידע הקיים על ההשפעה המתערבת של גורמים מנהיגותיים, המשלבים בתוכם את השפעת מידת מעורבות ההורים על עמדות ותפקוד של מורים: שביעות רצון ממקום העבודה, היעדרויות ותפיסת דחק. בחינת הניהול המשתף כגורם מתערב מתבקשת לאור ההשפעה הדומיננטית של המנהל בבית הספר על עמדות מורים ותפקודם, והעובדה שהניהול המשתף עשוי להיות גורם מפתח בכל הנוגע להשלכות מעורבות ההורים, והיא נעשית תוך התמקדות בבחינת משתני תוצאה חשובים הן מפרספקטיבה ארגונית והן מהפרספקטיבה של העובד.

משתתפי המחקר הם 398 מורים מתוך בתי ספר יסודיים מהמגזר היהודי. המורים השיבו על שאלון תפיסת מעורבות הורים. שאלון המחקר נבנה על ידי ברק (1996) בהסתמך על שאלונים של אפשטיין (Epstein, 1992), דרום ועמיתים (1980) וסמילנסקי ובאומגרטרן (1982). ניתוח הנתונים כלל בחינת ניתוח מודל שבחן את ההשפעה המתערבת של ניהול משתף על הקשר שבין מעורבות הורים ובין עמדות המורה. בשלב הראשון נבדקו מתאמי פירסון בין כל משתני המחקר. בשלב השני, נערכו רגרסיות לינאריות לבדיקת מעורבות הורים כמנבאת שביעות רצון ממקום העבודה, תפיסת דחק והיעדרויות המורים. בשלב השלישי נערכו ניתוחי רגרסיה היררכית, על מנת לבחון את ההשפעה המתערבת של ניהול משתף על הקשר בין מעורבות הורים ובין כל אחד ממשתני התוצאה: שביעות רצון המורה ממקום העבודה, היעדרויות מורים ותפיסת הדחק שלהם. באמצעות שימוש בתוכנת PROCESS בחנו את האינטראקציה בין המשתנה הבלתי תלוי, מעורבות הורים, ובין המשתנה המתערב, ניהול משתף, על המשתנים התלויים: שביעות רצון המורים

ממקום העבודה, היעדרויות מורים ותחושת הדחק של המורים. נבנה תרשים לבדיקת מקור האינטראקציה שבחן את הקשר בין גילוי מעורבות לתפיסת דחק ברמה נמוכה של ניהול משתף (סטיית תקן 1 מעל הממוצע ברמה גבוהה של הניהול המשתף, וברמה הנמוכה בסטיית תקן 1 מתחת לממוצע).

הממצאים הכוללים של המחקר הנוכחי הניבו מספר ממצאים מעוררי עניין. ראשית, בנוגע לקשר בין מעורבות הורים ובין משתני תוצאה, נמצא קשר חיובי מובהק בין מעורבות הורים ובין שביעות רצון המורים ממקום העבודה, בניגוד להשערת המחקר. כמו כן, בנוגע לתפיסת דחק, הממצאים הראו שלא נמצא קשר בין תפיסת דחק ובין היעדרויות המורים ממקום העבודה, בניגוד להשערת המחקר. בנוגע להיעדרויות מורים, הממצאים הראו שלא נמצא קשר בין מעורבות הורים ובין היעדרויות המורים ממקום העבודה, בניגוד להשערת המחקר. שנית, בבחינת ההשפעה המתערבת של ניהול משתף בקשר בין מעורבות הורים לתחושת הדחק של המורים, ממצאי ניתוח רגרסיה היררכית הראו השפעה מתערבת מובהקת של ניהול משתף בין גילוי מעורבות של הורים לתחושת הדחק של המורים. כלומר, מנהל שמפגין רמות נמוכות של ניהול משתף עשוי להביא לידי ירידה בתחושת לחץ בקרב המורים. עם זאת, ברמות גבוהות של הניהול המשתף לא קיים קשר בין גילוי מעורבות הורית ובין תחושת הדחק של המורים. בנוגע לשביעות רצון המורים, לא קיימת השפעה מתערבת של ניהול משתף על עמדות מורים כלפי מעורבות הורים, בניגוד להשערת המחקר. בנוגע להיעדרויות מורים, לא קיימת השפעה מתערבת של ניהול משתף בין עמדות מורים ובין מעורבות הורים, בניגוד להשערת המחקר. כמו כן, בנוגע לתפיסת דחק לא קיימת השפעה מתערבת בין עמדות מורים כלפי מעורבות הורים ובין ניהול משתף בניגוד להשערת המחקר. בנוגע לשביעות רצון המורים, לא קיימת השפעה מתערבת בין תפיסת המורים את מעורבות ההורים ובין ניהול משתף, בניגוד להשערת המחקר. בנוגע להיעדרויות מורים, לא קיימת השפעה מתערבת של ניהול משתף על הקשר בין היעדרויות מורים ועמדותיהם כלפי מעורבות הורים, בניגוד להשערת המחקר. גם בנוגע לתפיסת דחק של מורים, לא קיימת השפעה מתערבת של ניהול משתף על היחס בין תפיסת המורים את מעורבות ההורים ובין תחושת דחק של מורים, בניגוד להשערת המחקר. בנוגע לשביעות רצון המורים, לא קיימת השפעה מתערבת של ניהול משתף בין גילוי מעורבות של הורים ובין שביעות רצון המורים, בניגוד להשערת המחקר. בנוגע להיעדרויות מורים לא קיימת השפעה מתערבת בין גילוי מעורבות של הורים ובין היעדרות מורים ובין ניהול משתף, בניגוד להשערת המחקר.

ממצאי המחקר מובילים לשלוש מסקנות מרכזיות: ראשית, בהתאמה לתיאוריה של "נבואה המגשימה את עצמה", הציפייה של המורה מתפקידו יכולה להסביר את התנהגותו של המורה בעבודה. במילים אחרות, המורים בבית הספר קשורים במערכת של קשרי עבודה ישירים. נמצא כי ככל שמעורבות ההורים רבה יותר, כך שביעות רצון המורים ממקום העבודה עולה. כלומר, ככל הנראה, מעורבות ההורים נתפסת כמספקת תמיכה למורים, ובשל כך גוברת שביעות הרצון שלהם. מכאן ניתן להסיק כי מעורבות

ההורים משפרת את עבודתו של המורה. שנית, במחקר הנוכחי לא נמצאו השלכות שליליות של מעורבות הורים על תפיסת דחק היעדרות המורים ממקום העבודה, מה שמעיד כי מעורבות הורים לא נתפסת כגורם משפיע. שלישית, ממצאים הראו כי ברמות נמוכות של ניהול משתף נמצא קשר שלילי בין מעורבות הורים ובין דחק. ניתן להסיק כי מעורבות ההורים דורשת משאבים מהמורים ברמה שבה הם מצליחים להתמודד ביעילות עם הלחץ העומד בפניהם בעבודה (Byron et al., 2018). כשרמת הניהול המשתף גבוהה לא קיים קשר בין גילוי מעורבות ובין תחושת תפיסת הדחק של המורים. ממצאים אלה תואמים למחקרה של נוי (2014), המציגה את התמיכה הרגשית והנפשית של ההורים כמסייעת לשיפור המורל ושביעות רצון של המורים.

למחקר הנוכחי השלכות תיאורטיות ומעשיות. התרומה התיאורטית של המחקר הנוכחי באה לידי ביטוי בהרחבת הבנתנו לגבי ההשפעות של מעורבות הורים על תפקוד המורים ועמדותיהם, והדגשת ההשפעה החיובית של מעורבות ההורים על שביעות רצון המורים בעבודתם. כמו כן, נראה כי השלכות אלה תלויות בגורם המתערב של רמת הניהול המשתף מבחינת תפיסת דחק של המורה. מחקר זה זורע אור על ההשלכות האפשריות של הניהול המשתף ומסייע לבחון את הגורמים המשפיעים על האופן שבו נתפסת מעורבות ההורים בקרב המורים. שינוי האוריינטציה של תפיסת מעורבות ההורים במהלך השנים מצריך סינרגיה וקשרים פרודוקטיביים בין ההורים למורים.

מההיבט הפרקטי, בחינת רמת הניהול המשתף והשפעתו על הקשר בין מעורבות הורים לבין רווחת המורה חשובה להבנת תנאים לשיפור תפקודו של המורה. ברמת מעורבות רבה של הורים, על המנהלים להיות גמישים יותר ולהפחית את רמת מעורבות המורים בתהליכי קבלת החלטות, היות שמעורבות רבה של ההורים מסייעת בהורדת לחץ בעבודתו של המורה בתנאים של רמת ניהול משתף נמוכה. לבסוף, הממצאים עשויים לסייע לקובעי מדיניות הפיתוח המקצועי להתוות תוכניות להקניית כלים למורים בנושא מעורבות הורים, על מנת לאפשר קיום קשרים קולגיאליים שיתופיים.